

Tyyppi meidän mennään.

Olen merkinnyt Etelä-Pohjanmaan murteesta³ esimerkit *meirän_olla-han kans huamenna rihellä / onko teirän_oltu tervehiä?* / *Matti ainakin sanō jotta heirän_ei annetam mitä* [lahjakeräykseen] / *Penttiläl lähäretähäj jo ehtolla nittämähäm püärtänötä*, joissa passiivisen verbimuodon ohella ikäänkuin subjektina käytetty genetiivi ilmaisee sen sosiaalisen yhteisön, jonka jäsenistä joku, jotkut tai kaikki suorittavat verbin ilmoittaman tekemisen. Genetiivissä oleva sana on monikollinen persoonapronomini, talon tai kylän nimi.⁴

³ Kaikki kirjoitelmassa esiintyvät EP:n murteen esimerkit ovat Nurmosta ja, Lapualta.

⁴ Olisi houkuttelevaa puhua pronominaalisesta kodinnimestä (vrt. TUNKELO Vir. 1933 ss. 20—26), koska sanotaan esim. (hyvin köyhällä) *ei_j_ök kotua ei meirä* mutta pers. pronominiin genetiivi ei tarkoita ainoastaan 'meidän, teidän, heidän

Tällainen käytäntö näyttää olevan yleistä kautta suomen murteiden¹, esim. *om meijän leivottu* (Kemin murre) / *koska Pekkalan ja teijän lähethin* (ibid.) / *Ei komesrooti voittanukkaan, meidän voitettiin* (Siikainen) / *Eikö teidän vielä istuteta?* (Pomarkku) / *Meijän mennään kaupunkiin* (Ähtäri) / *Isäntä kysy: ekkös tahtos paimeneks ruveta, heijän tarvittaasiin paimen* (ibid.) / *Naapurin mennään heinään* (Ruovesi) / *Tianarin mentiin eilen nuatalle* (Keuruu) / *Ei sitä meiläm paljokan tarvita* (Kylmäkoski) / *Tiäsi-vät meiläm pois oltavan* (Urjala) / *Ei sunkan Kanniston siälä o oltu* (Lempäälä) / *ei meilän suolattu koskâ 'ei meidän talossa suolattu koskaan heiniä latoon'* (Nastola, M. Rapola, SS) / *ku mein ai usiast piettä vasikko* (Koivisto, A. Inkilä, SS) / *Meiäm männää 'meidän väki menee'* (Parikkala, V. Pajari, SS) / *Meijjä mäntii kansajuhlaa* (Jääski-Kirvu) / *meiki [=meidänkin] otetti üks kul'* [mekin otimme, s.o. perheemme otti, yhden kulin l. niinimaton, nim. huonoa suolaa Krimin sodan aikana] (Sakkola, L. Hakulinen, SS) / *meijä liötäiti tähä tois'ê r'ätäli* [kun entinen 'perheräätäli' korotti taksansa liian kalliiksi] (ibid.).

I t ä - K a r j a l a n Maaselän eli ns. eteläkarjalaisista murteista olen merkinnyt seur. avanlaisia esimerkkejä: *miän oldih heinällä* (Pusamalahti) / *Poadenen eri tabah paistih 'Paatenen eri tapaan puhuttiin'* (Lupasalmi) / *miän perretti palo 'meidän perattiin (kaskan) palomaa'* (Kuutamolahti) / *meiem püüvelli Särgärvessä nuottoa 'meidän pyydettiin Särkijärvessä nuotalla'* (Soutojärvi) / *meiän seitsemän kaheksän aigä illaištä 'meidän seitsemän kahdeksan aikaan syödään illallista'* (Selki) / *metšäkanaksi meän kučšutti* (Selki) / *ka ni meän i šanotä 'ka niin meidän myös sanotaan'* (Paatene). Lisäksi tyyppi tavataan T v e r i n k a r j a l a s s a: *jürginä meän živattoa kierretäh 'Jyrkin päivänä meidän karjaa kierretään'* KKN I 91₃₀ / *sorokkoa meän ei piettä 'sorokkaa meidän ei pidetty'* KKN III 192₉; a u n u k s e s s a: *mžän olläh (meidän talon väki) keņ ku, levittih keņ kunnęri ržädölojl* (Säämäjärvi, E. V. Ahtia, SS); l y y d i s s ä: *meiden mändi kasked vierdamä 'meidän väki meni kaskea viertämään'* (Possin kylä) LMSK 254 b; v e p s ä s s ä: *meide do rugiš rahnd'he 'me (meidän talon väki) jo rukiin leikkasimme'* (Metsäntaka, äänisvepsä, Reino Peltolan muistiinpanoista), ks. lisäksi KETTUNEN VMLT §§ 4, 302.

perhettä, kotia, taloa' vaan myös 'meidän, teidän, heidän kylää, kotimaata, heimoa'; näin mm. tuonnempana esiin tulevissa itäkarjalaisissa esimerkeissä.

¹ Esimerkeistä ovat SS:llä merkityt Sanakirjasäätiöstä, muut seuraavista teoksista: CANNELIN Tutkimus Kemin kielenmurteesta § 66, LATVALA Lauseopillisia havaintoja Luoteis-Satakunnan kansankielestä § 33, SETÄLÄ Lauseopillinen tutkimus Koillis-Satakunnan kansankielestä § 61, KANNISTO Lauseopillisia havaintoja läntisen etelä-Hämeen kansankielestä § 38 I, muist 1, SIRELIUS Lauseopillinen tutkimus Jääsken ja Kirvun kielimurteesta § 43.

Kuinka puheena olevan tyyppin *meidän mennään* on ajateltava kehityneen?

Tähänastisissa selityksissä se on yleensä esitetty elliptiseksi, ks. SETÄLÄ, CANNELIN, LATVALA emp. Tämä käsitys lienee nykyisinkin yleinen. Seli-tyks ei kuitenkaan mielestäni ole oikea, koska tyyppissä esiintyy *p a s s i i v i n e n* verbimuoto. Elliptisiäkin tyyppisiä tietysti esiintyy, mutta niissä on verbi yksikön tai monikon 3. pers. muodossa, esim. *meiräm* (miehet) *menivät jo ämulla*, ja nämä on pidettävä erillään puheena olevasta tyyppistä *meidän mennään*. Voitaisiin ajatella myös elliptisen ilmauksen *meidän meni(vät)* ja tyyppin *me mennään* kontaminaatiota, mutta länsimurteiden suhteen, joissa tyyppi *meidän mennään* on aivan yleinen, se ei ole mitenkään mahdollista, koska niissä ei käytetä tyyppiä *me mennään*, ks. KETTUNEN SM III A, kartta 164. Tämänkin selityksen edessä on siis ylipääsemätön este. Ratkaisuun onkin nähdäkseni yritettävä kokonaan toista tietä.

Käytämme edelleen Etelä-Pohjanmaan murteen esimerkkejä. Tarkasteltaessa sellaisia ilmauksia kuin *meirän_ollahan kaps huamenna rihellä / onko teirän_oltu tervehiä / toisten tultihiv vast_eilēj jojella* näyttää välttämättömältä lähteä niistä tapauksista, joissa esiintyy passiivinen transitiiiverbi objekteineen: *meiräv vasikka tapetaha / teiräl leheimä pirethänkin navetas*. Näissä genetiiviattribuuttina oleva persoonapronomini on funktioltaan possessiivinen. Murteen suhteellisen höllän sanajärjestyksen ansiosta sekä tilanteen ja tyyliseikkojen mukaan nämä lauseet voisivat — genetiivin funktion silti muuttumatta — aivan hyvin kuulua: *meirän tapetahav vasikka / teiräm pirethänkil leheimä navetas*. Possessiivinen, tai ainakin alunperin sellaiseksi käsitetty genetiivi on myös lauseissa *meiräm mälattihiv vimek kesänä tuparati / Kauppilam müithin kaps eilenehtolla hevöne / teirär ruakithänkin aina reirhun_itikat / meirän_on ainakin kohtaival lopus heinät*¹, jotka kaikki ovat erinomaisia esimerkkejä siitä, miten etäällä genetiiviattribuutti ja pääsana voivat toisistaan olla. Sillä seikalla näyttääkin olleen aivan ratkaiseva merkitys alussa mainittujen rakenteiden syntyyn. Kun nimittäin puheessa pääsana jäi niin kovin paljon jälkeen genetiivisestä attribuutistaan, jota lauseen passiivinen verbimuoto puolestaan *v ä l i t t ö m ä s t i* seurasi, totuttiin samankaltaisten genetiivien yhteydessä käyttämään myöskin *i n t r a n s i t i i v i v e r b i e n* passiivimuotoja: *meirän_ollahan kaps huamenna rihellä* jne. Tällöin tietysti genetiivin alkuperäinen funktio oli jo kokonaan hämärtynyt.

Näyttää siltä, että vain tällaisen kehityksen nojalla voidaan uskotta-

¹ Viimeinen esimerkki vertauksen vuoksi toista tyyppiä.

vasti selittää puheena olevan tyyppin *meidän mennään* esiintyminen myös muissa suomen murteissa. Itämurteissa, joissa tyyppi *me mennään* on tavallinen, voisi tosin ajatella kontaminaatiota elliptisen ilmauksen *meidän* (miehet) *menivät* kanssa, mutta sellainen kehityskulku tuntuu liian monimutkaiselta.

Vepsän, lyydin ja karjala-aunuksen suhteen riittää kuitenkin viittaaminen ellipsiin — kuten KETTUNEN on VMLT § 302 samantapaisia ilmauksia käsitelleessään tehnytkin — koska näissä kielissä käytetään passiivista verbimuotoa yleisesti aktiivin mon. 3. persoonan funktiossa, ks. NIRVI Passiivimuotojen aktiivistumisesta, Suomi -kirjan erip. 20, uusi sarja, ss. 10—12. Niinpä Selkistä muistiin merkitsemäni esimerkki *meien mužikad mändi mettšäh* 'meidän miehet menivät metsään' on tyyppiä *meidän men-tiin*, jos subjektin ajatellaan jäävän elliptisesti ilmaisematta.

AULIS OJAJÄRVI